

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlar.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari.....	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari.....	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarini boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета «русского языка» на современном этапе	243
Адилова Солияхон	

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abduraim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfova, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts.....	379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции.....	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri.....	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish.....	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish.....	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции.....	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globalashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определения уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане.....	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Ho'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зоҳир Шаривович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зоҳир Зода	
Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafuz Shuxratovna	
"Авеста" – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyrova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
K. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	

O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari.....	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni.....	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста.....	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari.....	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari.....	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda andarrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari.....	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles.....	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	

AGROSANOAT ISHLAB CHIQUARISHIDA INNOVATSION JARAYONLARNI TADQIQ QILISHGA USLUBIY YONDASHUVLARI

Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich

PhD, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, "Real iqtisodiyot"
kafedrası dotsenti v.b.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Agrosanoat ishlab chiqarishi xo'jalik yuritish subyektlarini tashkil qilish va ishga tushirish o'rtacha muddati ikki yilni tashkil qilishini hisobga olib, hududlar darajasida innovatsion faolligini baholash usullari hududning iqtisodiy rivojlanishi o'rtacha muddat tendensiyalarini prognozlash va ekonometrik usullardan foydalangan holda ilmiy hisoblash masalalari ko'tarilgan.

Kalit so'zlar: Agrosanoat majmuasi, agrosanoat klasteri, klaster, raqobatbardoshlik, innovatsiya, innovatsion faoliyat, modernizatsiya, innovatsion infratuzilma, iqtisodiy-matematik modellash, prognozlash.

Abstract: In this article, taking into account that the average period of establishment and start-up of agro-industrial production entities is two years, the methods of evaluating innovation activity at the regional level, forecasting the average period trends of economic development of the region and scientific calculation using econometric methods are raised.

Key words: Agro-industrial complex, agro-industrial cluster, cluster, competitiveness, innovation, innovative activity, modernization, innovation infrastructure, economic mathematical modeling, forecasting.

Аннотация: В данной статье, учитывая, что средний срок создания и запуска агропромышленных производственных предприятий составляет два года, предложены методы оценки инновационной активности на региональном уровне, прогнозирования среднепериодных тенденций экономического развития региона и научные расчеты с использованием эконометрических методов.

Ключевые слова: Агропромышленный комплекс, агропромышленный кластер, кластер, конкурентоспособность, инновации, инновационная деятельность, модернизация, инновационная инфраструктура, экономико-математическое моделирование, прогнозирование.

KIRISH

Mamlakatimizda yuz berayotgan iqtisodiy munosabatlarni isloh qilish va xo'jalik yuritishning yangi bozor sharoitlarining rivojlanish jarayonlari agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion faoliyatini tashkil etish, qayta ishlash korxonalarini joylashtirish tamoyil va usullariga yangicha yondashuvni talab etadi.

Innovatsion jarayonni baholash va uning samaradorligini belgilash ham butun, ham alohida bosqichlarda amalga oshirilishi kerak. Bunday yondashuvga ehtiyoj, innovatsion jarayonni amalga oshirish uchun sarf-xarajatlarni va xarajatlarni doimiy ravishda yakuniy bosqichida emas, balki barcha oraliq bosqichlarda doimiy xarajatlarni talab qiladi. Bosqichma-bosqich baholash natijalari butun innovatsion jarayonning samaradorligini aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi: g'oyaning boshlanishi, ilmiy tadqiqotlar olib borilishi va innovatsiyalarni qishloq xo'jaligining rivojlanishi uchun yaratilishi tovar ishlab chiqaruvchilari va bevosita muayyan qo'shimcha ta'sirlarni ishlab chiqarishda foydalanishlari mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

B.Z. Milnera "Экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями" nomli ilmiy maqolasida ta'kidlashicha Axborot texnologiyalarini qo'llash va ularni davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi manfaatlarini ko'zlab foydalanish mamlakatni jahon hamjamiyatidagi raqobatbardoshlik darajasini belgilaydi. Rivojlangan mamlakatlarda YAIMning 80-95 foizi mashinasozlik va texnologiya sohasidagi yangi bilimlar asosida hisobga olinadi. Ushbu mamlakatlarda innovatsion iqtisodiyot rivojlanmoqda. ^[1]

Cindarov Sh.E o'z dissertatsiya ishida O'zbekistonda modernizatsiya qilishning o'ziga xos tomoni shundaki, u nafaqat iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga, balki iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirish uchun yangi institutsional muhitni shakllantirishga qaratilgan deb ta'kidlamogda. ^[2]

Nizamov A.B. "Совершенствование системы управления региональной экономикой в условиях устойчивого экономического роста" nomli dissertatsiyasida Agrosanoat ishlab chiqarishi faoliyatini SWOT-tahlil vositasida baholash dolzarb ahamiyat kasb etibgina qolmasdan, metodologik nuqtayi nazardan to'g'ri, deb hisoblaydi. [3]

Tompson A.A., Striklend A.D. "Стратегический менеджмент: искусство разработки и реализации стратегии" nomli maqolasida SWOT – tahlil mintaqalarda agrosanoat ishlab chiqarishini rivojlanishini tartibga solish jarayonida u yoki bu mintaq uchun rivojlanishning iqtisodiy strategiyasini shakllantirish muhim omil sanaladi deb ta'kidlagan. [4]

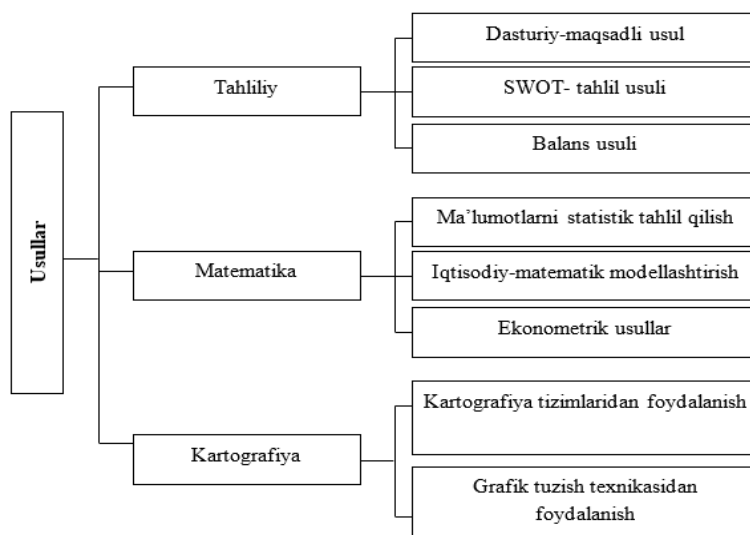
B.O.Dusmatov "Milliy iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida agrosanoat ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion infratuzilmani rivojlantirish" mavzusidagi dissertatsiya ishida Agrosanoat ishlab chiqarishni rivojlantirishni tadqiq qilish usullarini tuzib chiqqan. [5]

B.O.Dusmatov "Milliy iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida agrosanoat ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion infratuzilmani rivojlantirish" mavzusidagi dissertatsiya ishida Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish o'sishi samaradorligini baholash uchun indikatorlar tizimi. [6]

Rashidova G. Finansirovaniye startovogo etapa innovatsiy nomli maqolasida Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion loyihalarini baholash, loyihaviy boshqaruv yondashuvining asosi naqd pul oqimining baholash tamoyili deb hisoblaydi. [7]

TAHLIL VA NATIJALAR

Agrosanoat ishlab chiqarishi tarmoqlarini rivojlantirish xususiyatlarini bosqichma-bosqich kompleksli o'rganishga tayanadigan tizimli tahlil usullari mintaq korxonalari va tashkilotlarining tarmoq strukturasini tadqiq etishga, ularning ichki aloqalari va o'zaro munosabatlarini tahlil qilishga imkon beradi (1-rasm).

1-rasm: Agrosanoat ishlab chiqarishni rivojlantirishni tadqiq qilish usullari

Mintaq qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish samaradorligini miqdor va sifat jihatdan baholash uchun quyidagi indikatorlar tizimi shakllangan (2-rasm).

Asosiy indikatorlar qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi o'sishining tayanch parametrlarini tavsiflaydi va quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish o'sishini rivojlantirish maqsadi va vazifalarni aniqlashtiradi;
- qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish tarkibining samaradorligini baholaydi;
- hududiy qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish tarkibining samaradorligini baholaydi;
- qishloq xo'jaligida investitsiyalardan samarali foydalanishni belgilaydi;
- qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish rivojlanishning innovatsion strategiyasi yo'nalishlarini aniqlashga xizmat qiladi;
- boshqaruv qarorlarni qabul qilish va amalga oshirish jarayonlarda axborot oqimlarining tezkorligi va natijaviyligini ta'minlaydi;
- mintaqaning turli hududlarida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish rivojlanishini taqqoslama baholashni olib borishga imkon beradi va h.k.

Mutlaq ko'rsatkichlar	
1.	Qishloq xo'jaligining yalpi qo'shilgan qiymati, mlrd.so'm.
2.	Qishloq xo'jaligining eksporti, mln.doll.SSHA
3.	Qishloq xo'jaligining importi, mln.doll.SSHA
4.	Qishloq xo'jaligida band bo'lganlar soni, ming kishi
5.	Qishloq xo'jaligi mahsulotini ishlab chiqarishning tarkibi, mlrd.so'm
6.	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ekin maydonlari, ming ga
7.	Qishloq xo'jaligi mahsulotlari hosildorligi, s ga
8.	Don ekinlari yalpi hosili, ming tn.
9.	Paxta yalpi hosili, ming tn.
10.	Poliz, meva uzum mahsulotlari eksporti, mln.doll.SSHA
11.	Qishloq xo'jaligiga jalb kilingan investitsiyalar hajmi, mlrd.so'm.
12.	Chet el investitsiyalari va kreditlari hajmi, mlrd.so'm.
13.	Innovatsion infratuzilma subyektlari soni, ming dona.
14.	Fermer xo'jaliklarini ishlab chiqarayotgan mahsuloti, mlrd.so'm.
15.	Fermer xo'jaliklaridagi sug'oriladigan yerlar,ming ga.
16.	Qishloq hududlarida internetdan foydalanuvchila soni, ming kishi.
17.	Dehqon xo'jaliklari mahsuloti,mlrd.so'm
18.	Dehqon xo'jaliklarida hosildorlik, s/ga
19.	Innovatsion infratuzilma subyektlari tomonidan ko'rsatilayotgan xizmatlar hajmi, mlrd.sum
20.	Chorvachilik mahsulotlari, mlrd.so'm
21.	Mehnat unumdorligi, so'm/ming kishiga
22.	Ilmiy tadqiqotlarga bo'lgan xarajatlar, mlrd.so'm.
Nisbiy ko'rsatkichlar	
1.	Yalpi ichki mahsulotda qishloq xo'jaligini ulushi, %
2.	Hudud qishloq xo'jaligida band bo'lganlar sonini iqtisodiyotda band bo'lganlarga nisbatan ulushi,%
3.	Qishloq xo'jaligini tashqi iqtisodiy faoliyatdagi ulushi,%
4.	Aholi jon boshiga eksportning hajmi, doll.
5.	Qishloq xo'jaligi eksportiningo'sish dinamikasi, %
6.	Qishloq xo'jaligi mahsulotiningo'sish dinamikasi, %
7.	Investitsiyalarda qishloq xo'jaligining ulushi, %
8.	Fermer xo'jaliklarining ulushi, %
9.	Fermer xo'jaliklarining don yetishtirishdagi ulushi, %
10.	Fermer xo'jaliklarining paxta yetishtirishdagi ulushi, %
11.	Hududning asosiy turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning o'sish sur'atlari,%
12.	Fermer xo'jaliklaridagi sug'oriladigan yerlar ulushi, %
13.	Dehqon xo'jaliklarining ulushi, %
14.	Chorva soning ulushi, %
15.	Chorvachilik mahsulotlarining ulushi, %
16.	Aholi jon boshiga qishloq xo'jaligi mahsulotining hajmi, ming so'm
17.	Qishloq xo'jaligi mahsulotlari rentabelligi, %
18.	Qishloq xo'jaligida innovatsiyalarga qilinayotgan xarajatlar ulushi, %
Integral ko'rsatkichlar	
1.	Ixtisoslashtirish koeffitsiyenti, %
2.	Mahalliyashtirish koeffitsiyenti, %
3.	Asoiy ko'rsatkichlarni aholi jon boshiga nisbatan differensiatsiyasi, rang
4.	Mahsulotlar bo'yicha raqobatbardoshlik koeffitsiyenti, %
5.	Tumanlarning raqobatbardoshligi bo'yicha reyting bahosi, rang
6.	Klasterlash koeffitsiyenti, %

2-rasm: Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish o'sishi samaradorligini baholash uchun indikatorlar tizimi

Iqtisodiy-matematik modellashirish usullari hududiy iqtisodiy jarayonlar borasida boshqaruv qarorlari qabul qilish bilan bog'liq shartlar va omillar o'rtasidagi aloqalar xilma-xilligi va murakkabligida qo'llanadi. Iqtisodiy-matematik modellardan foydalanish qishloq xo'jalik va qayta ishlash, ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirish variantlarini optimal tanlash imkoniyati bilan birgalikda qayta ishlashga imkon beradi.

Ekonometrik usullar hududni taqqoslash mumkin bo'lgan yoki iyerarxik jihatdan bir-biriga bo'ysunadigan guruhlariga bo'lishni nazarda tutadi va agrosanoat majmui tarmoqlarining rivojlanishiga ta'sir etadigan tanlab olingan ko'rsatkichlar yig'indisi bo'yicha tumanlar yoki mintaqani kompleksli baholash imkoniyatini taqdim etadi.

Agrosanoat ishlab chiqarishi xo'jalik yuritish subyektlarini tashkil qilish va ishga tushirish o'rtacha muddati ikki yilni tashkil qilishini hisobga olib, hududlar darajasida innovatsion faolligini baholash usullari hududning iqtisodiy rivojlanishi o'rtacha muddat tendensiyalarini hisobga olgan holda qo'llanishi lozim. Boshqacha qilib aytganda, hudud agrosanoat ishlab chiqarishiga innovatsiyalarni jalb qilishda, nafaqat joriy vaziyatni, balki tadqiq etilayotgan hudud rivojlanishidagi asosiy tendensiyalarni ham hisobga oladigan o'rta muddatli (3-5 yil) xarakterdagi istiqbolli prognozlar mavjud bo'lgan sharoitlarda qaror qabul qilinishi lozim.

Shu munosabat bilan hudud iqtisodiyotida prognoz qilishning mavjud usullarini tahlil qilish va o'tkazilgan izlanish maqsadlariga eng to'g'ri keladigan vositalarini tanlash amalga oshiriladi. Iqtisodiy bashorat qilish usuli deganda restrospektiv ma'lumotlarni tahlil qilish asosida u yoki bu omillar toifasi bo'yicha hudud agrosanoat majmuasi tarmoqlarining kelajakdagi rivojlanishi borasida takliflar ilgari surishga imkon beradigan tadqiqot usullari yig'indisi tushuniladi.

Taklif etilayotgan tasnifda mintaqada agrosanoat ishlab chiqarishini tadqiq etishda barcha bashorat usullarini ikki guruhga bo'lish mumkin: ekspert va ekonometrik usullar.

Bashorat qilishning ekspertlar usullari, odatda, bashorat obyekti yoki juda ham sodda, yoki o'ta murakkab (turli omillar ta'sirini tahliliy hisobga olish imkoni yo'q) bo'lgan hollarda foydalaniladi.

Ekonometrik usullarni bashorat obyekti haqida miqdoriy axborot mavjud bo'lganda, xilma-xil omillar ta'sirini esa matematik ifodalangan qonuniyatlar yordamida tavsiflash mumkin bo'lgan hollarda qo'llash afzalroq. Ushbu usullar guruhiga quyidagilarni kiritish mumkin:

- ekstrapolyatsiya usullari (jumladan, funksiyani tanlash usullari, o'rtacha qiymatga keltirish usullari va moslashuvchan tekislash usullari);
- modellashirish usullari (jumladan, matritsali, optimal bashorat qilish, ekonometrik va imitatsiya model-lari);
- tarixiy o'xshatish usuli (ko'pincha bashorat qilish obyekti bo'yicha retrospektiv axborot bo'lmagan hol-larda qo'llanadi).

Asosiy ko'rsatkichlar respublika iqtisodiyotining agrar sektorini innovatsion rivojlantirishning asosiy para-metrlarini tavsiflaydi:

- sohaning innovatsion rivojlanishining maqsad va vazifalarini belgilash;
- agrar sektorning innovatsion salohiyatining samaradorligini baholash;
- iqtisodiyotning agrar sektorini innovatsion rivojlantirish darajasini omilli tahlil qilish;
- sohaning innovatsion salohiyatidan foydalanish samaradorligini aniqlash;
- qayta ishlash sanoatini innovatsion rivojlantirish strategiyasining yo'nalishini to'g'ri deb belgilash.

Ushbu ko'rsatkichlar tizimining maqsadlari quyidagilardan iborat:

- iqtisodiyotning agrar sektorining bugungi innovatsion rivojlanish holatini, yo'nalishlari va xususiyatlarini tahlil qilish; shu asosda sanoatning raqobatbardoshligini oshirishning asosiy muammolari va davlat va mintaqaviy innovatsiya siyosatini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalarni ishlab chiqish;
- ilmiy tadqiqot samaradorligini muntazam ravishda monitoring qilishni tashkil qilish ilmiy-texnikaviy mah-sulotlarning uzluksiz integratsiyalangan iqtisodiy baholashini talab qiladi. Ushbu baholashning maq-sadi – ishlab chiqilayotgan yangi texnologiyalarning, urug'larni, naslli mollarni va boshqa innovatsion yechimlarining afzalliklarini aniqlash va ularning iqtisodiy samaradorligini aniqlashdir.

Ishlab chiqarishda innovatsiyalarni o'zlashtirish bosqichidagi samaradorlik mezonlari quyidagilardir:

- texnologiyalarni yangilash hisobiga ishlab chiqarish iqtisodiy samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi omillarni;
- ishlab chiqarish omillarining unumdorligini oshirish (yerdan foydalanish darajasi, ishlab chiqarish jaray-onida mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish vositalaridan foydalanish va boshqa indikatorlar qo'llaniladi);
- agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion loyihalarini baholash, loyihaviy boshqaruv yondashuvining asosi naqd pul oqimining baholash tamoyili hisoblanadi.

Innovatsion loyihalarni diskontlash asosida hisoblash usullari asosida samaradorligini baholash ko'rsat-kichlari investitsion xarajatlar va daromadlarni ko'rib chiqilayotgan davrning muayyan intervallarida majburiy ravishda diskontlashini ta'minlaydi. Shu bilan birga, statistik hisob-kitob usullari asosida baholovchi ko'rsat-kichlar vaqt va xarajatlar bo'yicha buxgalteriya va ishlab chiqarish ma'lumotlarini ularni vaqtincha diskontlashsiz ishlatishni nazarda tutadi.

Zamonaviy investitsiya dasturida diskontli hisob-kitob usullaridan foydalanishga asoslangan loyihalarning samaradorligini baholash ko'rsatkichlari ustuvor hisoblanadi. Ularning bajarilishi uzoq muddatli bo'lgan barcha o'rta va yirik loyihalar uchun hisoblash kerak. Statistik usullardan foydalanishga asoslangan ko'rsatkichlar, odatda, kichik qisqa muddatli loyihalarning samaradorligini baholash uchun ishlatiladi.

Investitsiyalar samaradorligini baholash uchun statistik ko'rsatkichlar bir tomondan juda sodda va tushunarli, ikkinchidan, taxminan. Ular pul mablag'lari oqimlari va pul birliklari qiymatining o'zgarishi haqida o'ylamaydilar va shuning uchun asosan qisqa muddatli investitsiyalarni tahlil qilish yoki davr boshida investitsiyalarni amalga oshirish uchun indikativ mezon sifatida qo'llaniladi.

Diskontlangan ko'rsatkichlar tizimiga quyidagilar kiradi:

1. **Bugungi kunda sof daromad - [Net Present Value, NPV]** innovatsion loyiha samaradorligini umumiy xarakteristikasini olish imkonini beradi, ya'ni uning mutlaq miqdordagi hajmini yakuniy natijasini ko'rsatadi. Bugungi kundagi aniq daromad, loyihani amalga oshirish davrida hozirgi qiymatdan tushirilgan sof pul oqimi summasi va uni amalga oshirish uchun investitsiya xarajatlarining summasi o'rtasidagi farqni anglatadi. Ushbu ko'rsatkichni xarajatlarni bir martalik amalga oshirishda hisoblash quyidagi formula bo'yicha amalga oshiriladi.

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF}{(1+i)^t} - I_0$$

Bunda: NPV -investitsiya xarajatlarini bir martalik bajarish uchun loyihaning sof joriy qiymatining summasi;

CF - loyihaning umumiy amal qilish muddatining individual intervyusi uchun pul oqimining aniq summasi;

I - loyiha uchun bir martalik investitsiya xarajatlari summasi;

i - diskontlangan foiz stavkasi;

n - umumiy hisob-kitob davridagi interval t- oralig'ida.

2. **Rentabellik indeksi (Profit ability index, PI)** loyiha uchun kelajakda aniq pul oqimlari bilan investitsiya xarajatlarining hajmini moslashtirish imkonini beradi. Innovatsion loyiha uchun bir martalik investitsiya xarajatlari bilan bunday ko'rsatkichni hisoblash quyidagi formula bo'yicha amalga oshiriladi:

$$PI = \frac{\sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+i)^t}}{I_0}$$

PI- bir investitsiya sarfi uchun loyiha rentabellik indeksi darajasi.

3. **Diskontlangan qayta to'lov muddati (Discounted Payback Period, DPP)** – loyihalarning samaradorligini baholash uchun eng keng tarqalgan va aniq ko'rsatkichlardan biridir. Diskontlangan o'zini qoplash muddati quyidagi formula bo'yicha aniqlanadi:

$$DPP = \frac{I_0}{\sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+i)^{xt}}}$$

4. **Daromadlilikning ichki stavkasi (Internal Rate of Return, IRR).** Loyiha natijalarini baholashning eng murakkab ko'rsatkichi. Investitsiya xarajatlari haqiqiy qiymatiga tushiriladigan diskont stavkasi sifatida ifodalangan ma'lum bir loyihaning rentabellik darajasini tavsiflaydi.

Ushbu indikatorning qiymati quyidagi tenglama bilan bilvosita aniqlanadi:

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+IRR)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{I_t}{(1+i)^t} = 0$$

Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion faoliyatni axborot va tahliliy qo'llab-quvvatlash samaradorligini oshirish tizimli va funksional tahlil (axborot xizmatlarini tarkibiy qismlarini aks ettiruvchi) asosida amalga oshirildi va axborot xizmatlarining samaradorligini baholash (result, recourse, rate, promotion) usuli taklif etildi.

Axborot-tahliliy va marketing platformasini samaradorlikni tayanch ko'rsatkichlari (KPI) tizimidan foydalanish uning yaratish maqsadlari qay darajada bajarilganligini aniqlash uchun foydalanadigan ma'lumotlar majmuasidan iboratdir. Bular qatoriga quyidagilar kiradi:

a) natijaviylik (result):

- investitsiya qaytimi (ROMI -return on marketing investment), xarajatlarning rentabelligi;
- portaldagi xizmatlardan to'lovni amalga oshirib aniq foydalanganlar soni;
- ma'lum bir vaqt ichida portalga umumiy kirganlar va uning xizmatlaridan foydalanganlarni nisbati;
- resurslardan "doimiy" foydalanuvchilarning umumiy soni;
- foydalanuvchilar tomonidan portaldan yuklab olingan hujjatlar soni.

b) xizmatlardan foydalanish tariflari (rate):

- tashrif buyuruvchilarni (bir foydalanuvchi uchun) jalb qilish qiymati (CPC-cost per click);
- internet-resursdan foydalanuvchi tomonidan bajariladigan har bir maqsadli amallarning narxi;
- resurslardan "doimiy" foydalanuvchilar uchun maxsus tariflarda ko'rsatiladigan xizmatlar.

d) portal reytingini baholash (recourse):

- portalga tashrif buyuruvchilarning umumiy soni;
- maqsadli tashriflar soni, bu foydalanuvchilar portal sahifasi bilan necha marta o'zaro aloqada bo'lganligini ko'rsatadi;
- yangiliklarga obuna bo'lgan, xabar qoldirgan foydalanuvchilar soni yoki ularning kontaktlari;
- yuridik maqomga ega bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlarning umumiy soni;
- foydalanuvchi portalni tark etadigan vaqtning o'rtacha davomiyligi.

e) portalni rivojlantirish salohiyati (promotion):

- moslashuvchanlik -foydalanuvchilarning kontentga muammosiz kirishni ta'minlash;
- navigatsiya qulayligi-foydalanuvchi kerakli ma'lumotlarni tez topishini ta'minlash;
- interfeys va dizayn – portal xaqida ijobiy fikr yaratish;
- kontentning mazmuni ma'lumotlar sifatli va axborot mazmuni foydalanuvchilarni jalb qilishi kerak;
- yuklab olish tezligi – foydalanuvchi tarafidan qisqa vaqt ichida portal resurslarini yuklash imkoniyati bo'lishi kerak;
- foydalanuvchilar bilan bog'lanish- qayta aloqani sifatli tashkil qilish internet-resursga muntazam tashrif buyuruvchilar doirasini kengaytirish imkonini beradi;
- reklama-portalning reklama jozibadorligini oshirish, lekin bu jarayon portalning asosiy maqsadini amalga oshirishga to'sqinlik qilishi kerak emas;
- mobil qurilmalar uchun moslashtirilgan dizayn versiyasini yaratish;
- ijtimoiy tarmoqlar bilan integratsiya- bu foydalanuvchilarning ijtimoiy tarmoqlarda akkauntlarini mavjudligini hisobga olgan holda foydalanuvchilar imkoniyatini kengaytiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa va taklif sifatida shuni aytishimiz mumkinki, so'nggi yillarda agrosanoat ishlab chiqarishda innovatsion qarorlarni qabul qilishni xalqaro moliya tashkilotlarida qo'llaniladigan loyihaviy tahlil uslublari asosida yondashish keng tarqalgan. Rivojlangan mamlakatlarda ishlab chiqilgan usullar amaliy maqsadlar uchun taqdim etilgan muqobil variantlardan eng yaxshi innovatsion loyihalarni tanlash imkoniyatlarini beradi. Moliyalash uchun mo'ljallangan innovatsion loyiha, odatda, texnik, texnologik, institutsional, ijtimoiy, marketing, ekologik va moliyaviy jihatlarni, xavf va noaniqlik darajasini hisobga olgan holda qat'iy talablarga javob berishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Б.З. Мильнера Инновационное развитие: Экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями / под общ.ред.—М.: ИНФРА-М, 2010. —624 с.
2. Синдаров Ш.Э. Экономический механизм использования инновационных процессов в предпринимательской деятельности Республики Узбекистан. Автореф. дис. на соис. ученой степени канд. экон. наук. —Т.: ИЭ АН РУз. 2010, с.25.
3. Низамов А.Б. Совершенствование системы управления региональной экономикой в условиях устойчивого экономического роста. Диссертация на соискание уч.ст. доктора экономических наук. —Т.: 2008. —С. 268.
4. Томпсон А.А., Стрикленд А.Д. Стратегический менеджмент: искусство разработки и реализации стратегии. —М.: Банки и биржи. ЮНИТИ, 1998. —С. 39
5. B.O.Dusmatov "Milliy iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida agrosanoat ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion infratuzilmani rivojlantirish" mavzusidagi dissertatsiya ishidan 2021-y.43-b.
6. B.O.Dusmatov "Milliy iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida agrosanoat ishlab chiqarish korxonalarida innovatsion infratuzilmani rivojlantirish" mavzusidagi dissertatsiya ishidan 2021-y. 44-b.
7. Рашидова Г. Финансирование стартового этапа инноваций // Экономическое обозрение. — Ташкент, 2010.—№3.— С.32-36.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.